

РОЗДІЛ 11. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

11.1. Завдання, інформаційна база та понятійний апарат аналізу фінансових результатів

11.2. Система директ-кост як метод аналізу прибутку

11.3. Аналіз прибутку від реалізації продукції. Розподіл та використання прибутку на підприємстві

11.4. Аналіз рентабельності підприємства та резервів зростання прибутку

11.1. ЗАВДАННЯ, ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ТА ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Прибуток - це частина доходу, створеного в процесі діяльності підприємства. Частина прибутку відраховується в бюджет.

Абсолютний розмір прибутку залежить від:

- а) підсумків фінансово-господарської діяльності;
- б) виду діяльності;
- в) напрямів економічної діяльності;
- г) умов обліку фінансових ресурсів, які регулюються законодавством.

Фінансові результати (прибуток, рентабельність) формуються обсягом операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Він слугує джерелом накопичення власного капіталу, виплат дивідендів акціонерам, створення виробничих, матеріальних фондів тощо.

Прибуток виконує певні функції, найважливішими з яких є:

- оцінювальна;
- розподільча;
- стимулююча.

За допомогою першої оцінюється діяльність підприємства.

Суть другої полягає в тому, що прибуток використовується для потреб розподілу чистого доходу всього суспільства.

Стимулююча функція означає, що прибуток є джерелом формування виробничих, соціальних і стимулюючих фондів.

Найважливішими завданнями аналізу фінансових результатів є:

- дослідження обсягу, складу та динаміки фінансових результатів у розрізі видів діяльності;
- розрахунок обґрунтованості планового прибутку;
- встановлення факторів, які впливають на величину прибутку;
- виявлення резервів збільшення прибутку;
- оцінювання напрямів та механізму формування, розподілу, перерозподілу та витрачання прибутку.

В процесі аналізу прибутку виокремлюють:
валовий прибуток; загальна сума прибутку;
прибуток від іншої звичайної діяльності,
прибуток від надзвичайних подій, прибуток
(неоподаткований), чистий прибуток, прибуток
до розподілу.

Загальний фінансовий результат формується залежно від видів діяльності, які поділяються на звичайні та надзвичайну. Звичайна – складається з двох частин: операційної та іншої звичайної, які включають основну операційну, іншу операційну, фінансову та інвестиційну.

Валовий прибуток розраховується як різниця між чистою виручкою від реалізації та виробничою собівартістю.

Чиста виручка – різниця між загальною сумою виручки від реалізації та величиною одержаних знижок, повернення проданих товарів, ПДВ, АЗ.

Операційний прибуток розраховують як різницю між сумою валового операційного прибутку й операційних витрат, додаванням до отриманого результату інших операційних доходів (доходів від реалізації іноземної валюти, інших обортових активів (крім фінансових інвестицій), доходів від операційної оренди активів, операційної курсової різниці за операціями в іноземній валюті, суми штрафів, пені, неустойок та інші санкції за порушення угод, які одержані від боржників, доходи від списання кредиторської заборгованості, суми одержаних грантів і субсидій тощо.

Операційні витрати включають адміністративні витрати, витрати на збут, собівартість реалізованих виробничих запасів, втрати від операційних курсових різниць, безнадійні борги тощо.

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування розраховують додаванням до операційного прибутку доходу від участі в капіталі, фінансових доходів у формі дивідендів, відсотків, отриманих від фінансових інвестицій та інших доходів (від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів тощо) мінус фінансові витрати у формі відсотків та інших витрат, пов'язаних із залученням позикового капіталу та ін.

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності після оподаткування розраховується як різниця між прибутком до оподаткування та сумою податку на прибуток.

Чистий прибуток повністю залишається в розпорядженні підприємства. Він розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності після оподаткування та надзвичайного прибутку (збитку) і податків з надзвичайного прибутку.

В процесі аналізу приймають до уваги також прибутки від:

- ⦿ продажу основних засобів і нематеріальних активів;
- ⦿ надання товарного (комерційного) кредитів;
- ⦿ володіння корпоративними правами;
- ⦿ володіння борговими зобов'язаннями;
- ⦿ лізингу.

Аналіз фінансових результатів діяльності здійснюється шляхом застосування таких напрямів:

- а) горизонтальний аналіз;
- б) вертикальний аналіз;
- в) трендовий аналіз.

11.2. СИСТЕМА ДИРЕКТ-КОСТ ЯК МЕТОД АНАЛІЗУ ПРИБУТКУ

Вперше система директ – кост була запроваджена у США в 1953 році як метод урізаної собівартості.

Система директ-кост має такі особливості:

- ⦿ поділ усіх витрат підприємства на постійні та змінні;
- ⦿ собівартість планується й обліковується тільки в частині змінних витрат. Постійні витрати накопичуються на окремому рахунку;
- ⦿ система поєднує виробничий і фінансовий облік;
- ⦿ звіти про доходи будуються таким чином, щоби одержати два показники – маржинальний дохід та прибуток.

Розрахунок доходів за системою директ –кост

№п/п	Показники	Обсяг, тис. грн.
1	Виручка від реалізації (ВР)	1800
2	Змінні витрати (ЗВ)	1200
3	Маржинальний дохід (МД)	$ВР - ЗВ = 1800 - 1200 = 600$
4	Постійні витрати (ПВ)	200
5	Прибуток (П)	$МД - ПВ = 600 - 200 = 400$

Маржинальний дохід називають валовим доходом, валовим прибутком, бруто-прибутком, сумою покриття, доданою вартістю.

Маржинальний дохід – загальний підсумок постійних витрат і прибутку від реалізації або різниця між виручкою від реалізації і змінними витратами.

Нині використовують два види директ –косту:

- ⦿ метод змінної собівартості або простий директ-кост;
- ⦿ метод змінної та прямої собівартості або розвинутий директ –кост.

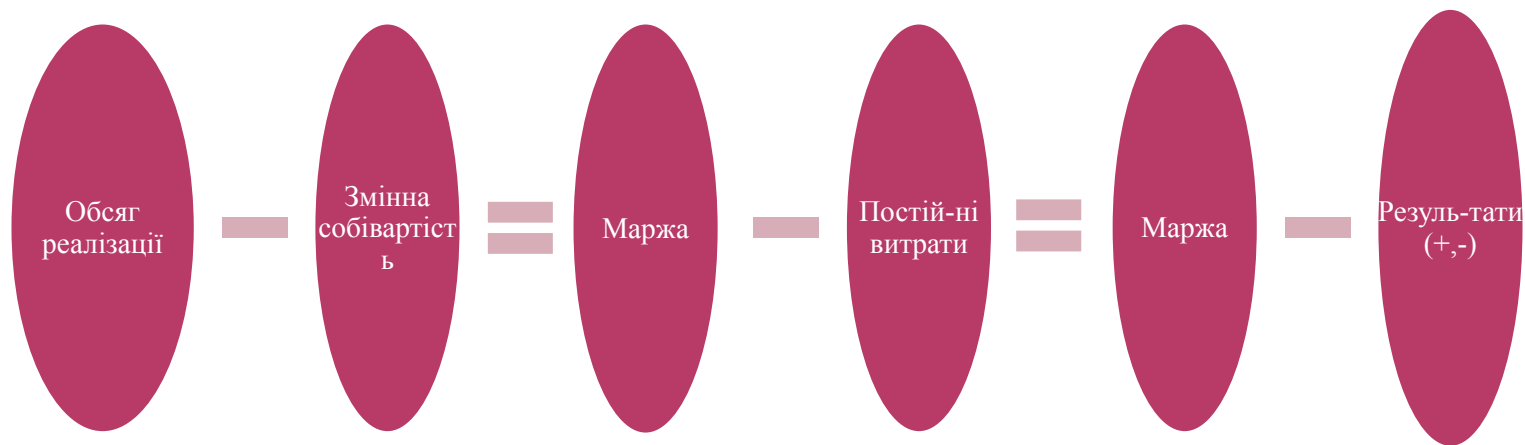

РИС. 1. СХЕМА ГЕНЕЗИСУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ
ЗА ПРОСТИМ ДИРЕКТ-КОСТОМ

РИС. 2. СХЕМА ГЕНЕЗИСУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ
ЗА СИСТЕМОЮ РОЗВИНУТОГО ДИРЕКТ -КОСТУ

Можливості системи директ –кост базуються на взаємозв'язку собівартості (Z), прибутку (П) та обсягу реалізації (Q)

$$Q = Z + П.$$

11.3. АНАЛІЗ ПРИБУТКУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ. РОЗПОДІЛ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Найважливішими завданнями аналізу прибутку є:

- оцінювання динаміки прибутку, його структури, розподілу та перерозподілу;
- розрахунок та оцінка впливу на величину прибутку факторів;
- пошук резервів зростання прибутковості.

Прибуток від реалізації продукції (виконаних робіт, наданих послуг) – різниця між виручкою від реалізації продукції в діючих цінах (без ПДВ й АЗ) і витратами на виробництво й реалізацію продукції.

Найважливіші чинники, які впливають на величину прибутку:

- ⊙ обсяг реалізації;
- ⊙ структура й асортимент реалізованої продукції;
- ⊙ ціна реалізації;
- ⊙ собівартість реалізованої продукції.

Вплив на прибуток обсягу реалізованої продукції розраховують за формулою:

$$\pm Q = \Pi_0 K_1 - \Pi_0 = \Pi_0 (K_1 - 1),$$

де K_1 – коефіцієнт зростання обсягу реалізації у порівняльних цінах;

Π_0 – прибуток, одержаний у минулому році

Для розрахунку можна використати індекс фізичного обсягу продукції:

$$I_q = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0}$$

Звідси загальний приріст дорівнює:

$$\pm q = \sum q_1 p_0 - \sum q_0 p_0$$

Вплив на прибуток змін у структурі та асортименті реалізованої продукції визначають за формулою:

$$\pm \Pi_{\text{стр.}} = \Pi_1 - \Pi_0 \times K_1.$$

Або $I_{\text{стр.зр.}} = \frac{\sum q_0 p_0}{\sum q_1 p_0}$. Звідси $\pm p = \frac{\sum q_0 p_0 - \sum q_1 p_0}{\sum q_1 p_0}$.

Вплив на прибуток відпускних цін на реалізовану продукцію розраховують за допомогою індексу цін:

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}. \text{ Звідси } \pm p = \sum p_1 q_1 - \sum p_0 q_1.$$

Вплив на прибуток зміни собівартості
реалізованої продукції розраховують:

$$I_z = \sum z_1 q_1 / \sum z_0 q_1. \text{ Звідси } \pm \Pi_z = \sum z_1 q_1 - \sum z_0 q_1.$$

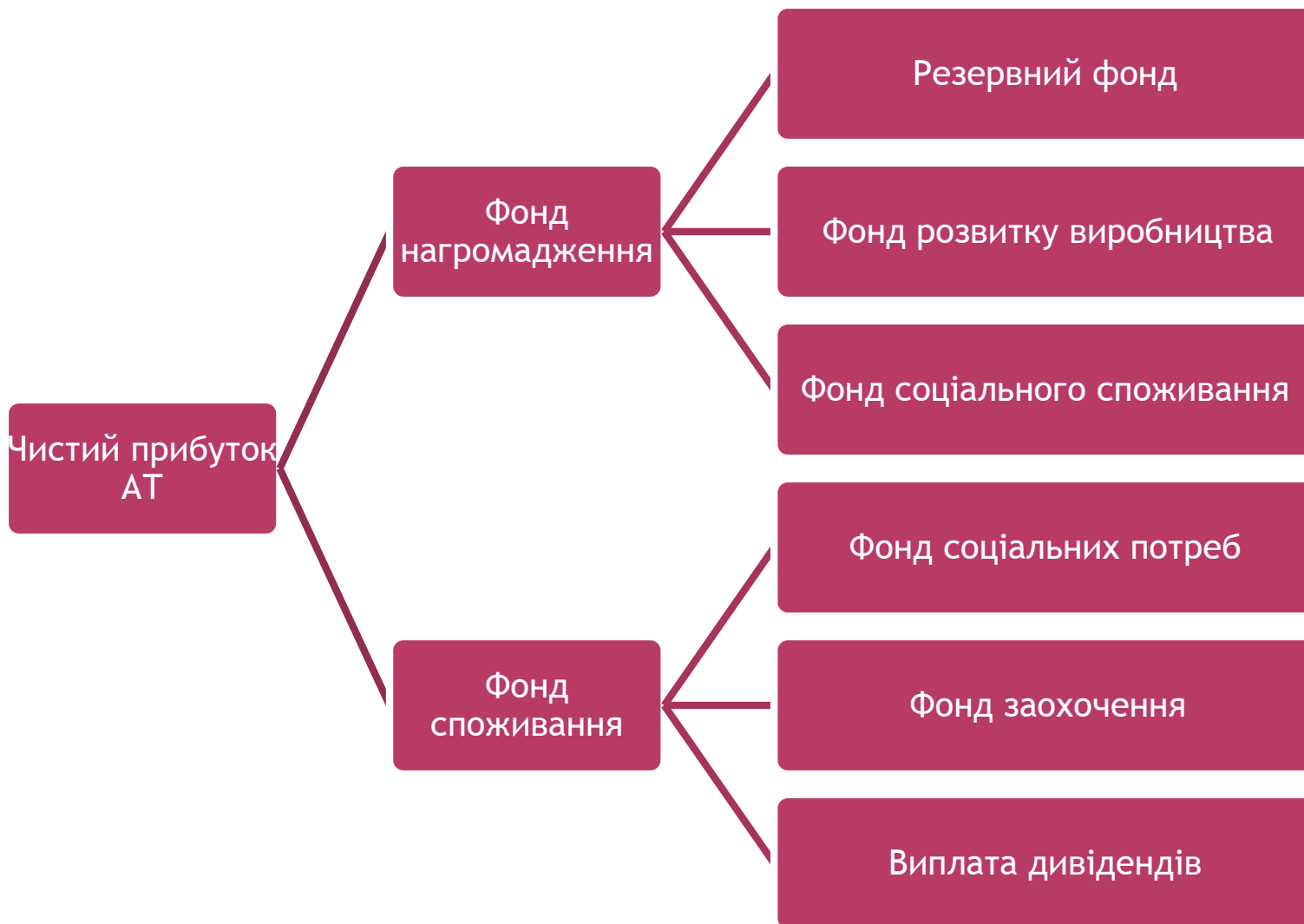

РИС. 2. СХЕМА РОЗПОДІЛУ ЧИСТОГО ПРИБУТКУ АТ

11.4. АНАЛІЗ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА РЕЗЕРВІВ ЗРОСТАННЯ ПРИБУТКУ

Рентабельність (від німецького *rentabel* – дохідність, прибутковість) – це рівень прибутковості, що вимірюється у відсотках. Найважливішою умовою рентабельності підприємства є перевищення доходів від реалізації над витратами виробництва.

Завдання аналізу рентабельності підприємства:

- оцінювання ефективності діяльності підприємства в аналізованому періоді;
- оцінювання напрямків зміни рентабельності;
- досліджування впливу факторів на зміну рентабельності;
- пошук резервів та шляхів зростання рентабельності.

Оцінювання змін рентабельності регулюється зовнішніми або внутрішніми потребами. Зовнішня потреба стосується інвесторів.

До основних показників оцінювання рентабельності підприємства належать:

- ⊙ рентабельність активів (майна);
- ⊙ рентабельність сукупного капіталу;
- ⊙ рентабельність власного капіталу;
- ⊙ рентабельність продажу;
- ⊙ рентабельність виробництва;
- ⊙ рентабельність продукції.

Рентабельність активів – відношення обсягу чистого прибутку (ряд.220 ф.2) до валюти балансу (ряд. 380 ф.1). Цей показник показує, який обсяг прибутку отримує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи.

Рентабельність сукупного капіталу цікавить інвесторів. Її розраховують як відношення обсягу прибутку до оподаткування (ф.2. ряд.170) до всього підсумку джерел коштів (ф.1.ряд 640 підсумку балансу).

Рентабельність власного капіталу – відношення обсягу чистого прибутку (ф. 2 ряд 220) до розміру власного капіталу (ф.1 ряд 380). На величину цього показника впливають: рентабельність реалізованої продукції, фондівіддача та структура власного капіталу, тобто

$$\mathbf{R}_{\text{в.к.}} = \mathbf{R}_{\text{р.п.}} \times \mathbf{\Phi} \times \mathbf{K}_{\text{ф.з.}},$$

де $R_{\text{р.п.}}$ – рентабельність реалізованої продукції;

Φ – фондівіддача;

$K_{\text{ф.з.}}$ – коефіцієнт фінансової залежності.

Рентабельність продажу регулюється видом прибутку. В зв'язку з цим розрізняють: валову рентабельність реалізованої продукції, операційну рентабельність та чисту рентабельність реалізованої продукції. При цьому той чи інший прибуток ділять на обсяг виручки від реалізації.

Рентабельність виробництва розраховується як відношення прибутку (до оподаткування) до середньої вартості основних виробничих засобів плюс середня вартість ТМЦ. Зазначений показник регулюється: рентабельністю обсягу продажу, фондомісткістю основних виробничих засобів та коефіцієнтом закріплення матеріальних обортових коштів, тобто

$$R_{\text{в}} = R_{\text{о.п.}} / \Phi_{\text{о.з.}} + K_{\text{з.м.о.к.}}$$

Одним із найбільш суттєвих чинників впливу на рівень рентабельності є рентабельність продажу. Чинниками впливу при цьому є: зміна собівартості та ціна продукції

$$R_{п} = \frac{ПР}{ВР} = \frac{ВР - Z}{ВР}$$

Рентабельність продажу засвідчує, скільки валового прибутку припадає на одиницю доходу (виручки від реалізації).